

ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข”

Success on Development of Sufficiency Economy Village

จรัส โคตะยันต์¹

วิไลวรรณ สมโสภณ²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 1) ผู้นำชุมชน 2) เจ้าหน้าที่รัฐและ 3) ตัวแทนชาวบ้าน วิธีการในเก็บรวบรวมข้อมูลคือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการศึกษา 1) สภาพการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า หมู่บ้านมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชาวบ้านในเรื่องการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง เป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้ประสานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับหมู่บ้านมีความพร้อมที่จะเสียสละให้แก่ส่วนรวม มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อให้สมาชิกในหมู่บ้านช่วยเหลือกัน ชาวบ้านมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองและครอบครัวตามแนวทางการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการลดรายจ่าย บางครัวเรือนไม่มีเงินทุนในการประกอบอาชีพ ด้านการเพิ่มรายได้ ขาดตลาดรองรับผลผลิต การเกษตร ด้านการประหยัด เงินออมทรัพย์ค่อนข้างน้อย ด้านการเรียนรู้ คนรุ่นใหม่ไม่ใส่ใจที่จะสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่มีการปลูกป่าทดแทน และด้านการเอื้ออาทร คนร่วมกิจกรรมในชุมชนมีจำนวนน้อย 3) ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยภายใน ได้แก่ บทบาทที่โดดเด่นของผู้นำ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีพุทธศาสนาและวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ความสามัคคีในชุมชน การจัดเวทีชุมชน สภาพพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตทางการเกษตร ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และชุมชนภายนอก

Abstract

This research had the objective of studying the success of a sufficiency-economy village. The factors affecting success are derived from three sources of data: (1) Local leaders; (2)

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² อาจารย์ประจำวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

government staff; and (3) representatives of the village community. Data were collected using in-depth interviews, non-participatory observation, and document review.

The study found that this successful sufficiency-economy village had model community leaders in the area of practicing a sufficiency lifestyle, serving as advisors and as a coordination link with government officials, having a sense of communal sacrifice, formation of occupation support groups so that villagers can help each other, a local determination toward self-reliance, and family self-sufficiency. There were problems and obstacles in creating a sufficiency-economy village in the area of reducing net household expenses since some households did not have sufficient capital to pursue income-generating alternative occupations. Also, there were a lack of markets for the agricultural products produced by the community. There was only a limited amount of savings. The new generation was not particularly interested in culture and customs of the past. There was not enough reforestation or participation in local aid activities. The factors contributing to the success of the sufficiency-economy village included internal factors such as the strong role of the community leader, convening public forums, and an enabling agricultural environment. External factors include support from government offices and other communities.

คำสำคัญ: หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

Keyword: Sufficiency Economic Village

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวทางการพัฒนาของประเทศไทยเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา เป็นการวางแผนพัฒนาแบบมุ่งเน้นการพัฒนาแบบตะวันตกที่มุ่งเน้นให้ความเจริญทางด้านอุตสาหกรรม แต่ความเจริญทางเศรษฐกิจดังกล่าวมีการกระจุกตัวเฉพาะอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและตามเมืองใหญ่ ความเจริญดังกล่าวไม่ได้กระจายสู่ชนบทส่งผลให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมากขึ้น ปัญหาขีดความสามารถในการแข่งขันเกิดขึ้นทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมตลอดจนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบเดิมๆ ได้เปลี่ยนไป

ผลจากการพัฒนาทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างรวดเร็ว วิถีชีวิตคนไทยเปลี่ยนไปจากที่เคยอยู่แบบพึ่งพา พออยู่พอกิน เปลี่ยนเป็นทุกคนมุ่งการแข่งขันในการทำมาหารายได้ เพื่อที่จะนำมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวันอย่างฟุ่มเฟือย มีการกู้ยืมเงินมาลงทุนเพื่อขยายการผลิตและใช้จ่ายในชีวิตประจำวันอย่างขาดเหตุผล ทำให้ปัญหาทางเศรษฐกิจทวีความรุนแรงมากขึ้น ประชาชนมีความยากลำบากในการครองชีพ ก่อให้เกิดปัญหาตามมา คือ ปัญหาสังคมครอบครัวขาดความอบอุ่น แรงงานในชนบทต้องเดินทางเข้าทำงานประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานคร หรือตามเมืองใหญ่ๆ ที่เป็นแหล่งงาน เพราะการพัฒนาหรือความเจริญที่กระจุกตัวอยู่แต่ในเขตเมือง ต้องทิ้งภาระให้ผู้สูงอายุเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรหลาน

ประเทศไทยเริ่มมองเห็นผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวตะวันตก ที่มุ่งไปสู่ความทันสมัยในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จึงหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบยั่งยืนที่เน้นความสมดุลกับการพัฒนาในทุกๆ ด้านในแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบคู่ขนานที่รัฐบาลได้กำหนดแนวทางการแก้ปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้เป็นวาระของชาติซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจรากหญ้า โดยกำหนด โครงการเงินนโยบายเพื่อลดความยากจน ความเหลื่อมล้ำระหว่างความยากจนของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมโดยได้ดำเนินการ 3 แนวทางดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ลดรายจ่าย เพื่อให้ครัวเรือนสามารถดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกิน แต่ละครัวเรือนอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากที่ดินทำกิน การสร้างมูลค่าผลผลิต และการแปรรูปผลิตภัณฑ์
2. ยุทธศาสตร์เพิ่มรายได้ โดยส่งเสริมอาชีพให้ราษฎร สร้างงาน สร้างรายได้
3. ยุทธศาสตร์ขยายโอกาส เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนต่างๆ ได้โดยตรงและมากขึ้น

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 9 เป็นต้นมา และปัจจุบันใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) ซึ่งเป็นฉบับที่มุ่งให้พัฒนาโดยยึดหลักการพัฒนาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดและปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทาง

เศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้โลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

ในปี พ.ศ. 2542 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยร่างประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้พระราชทานในโอกาสต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และทางสำนักงานได้เรียบเรียงขึ้นจาก “แนวคิด” “สู่” “ปรัชญา” เป็นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและขอพระราชทานอนุญาตอัญเชิญมาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย วางแผนและทำแผนปฏิบัติการในทุกระดับสู่ความรอดพ้นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วนคือ กรอบแนวคิด คุณลักษณะนิยาม เงื่อนไขและแนวทางการปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับการนำปรัชญาไปใช้ความพอเพียงจะต้องมีองค์ประกอบคุณลักษณะพร้อมๆ กันและพร้อมกับเงื่อนไขที่สำคัญ 3 ประการ คุณลักษณะได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเงื่อนไขที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ความรู้ คุณธรรม

ภายใต้แผนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จังหวัดร้อยเอ็ดได้ดำเนินการประกวดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ดีมีสุข โดยมีเกณฑ์การวัด 6 ด้าน คือ 1. ด้านการลดรายจ่าย พิจารณาจากครัวเรือนทำสวนครัว ครัวเรือนปลอดอบายมุข 2. ด้านการเพิ่มรายได้ พิจารณาจากครัวเรือนมีอาชีพเสริม ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม 3. ด้านการประหยัด พิจารณาจากครัวเรือนมีการออมทรัพย์ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ 4. ด้านการเรียนรู้ พิจารณาจากชุมชนมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน 5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พิจารณาจากชุมชนใช้วัสดุคิบบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นหมู่บ้านน่าอยู่ 6. ด้านการเอื้ออารีต่อกันพิจารณาจากชุมชนดูแลช่วยเหลือคนจนผู้ด้อยโอกาส

ซึ่งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ มีหลายหมู่บ้านที่ได้ดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยการปลูกพืชผักสวนครัว ฯลฯ จนกลายเป็นแหล่งผลิตที่

ผลผลิตทางการเกษตรพืชผักสวนครัวเข้าสู่ตลาดพรรณวิ อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด และบ้านก้างปลา หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 18 ตำบลหนองไผ่ อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นแหล่งผลิตตัวแทนหมู่บ้านของอำเภอรวิชัยบุรี และเป็นตัวแทนของกลุ่มอำเภอ กลุ่มที่ 1 ส่งเข้าประกวด “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข” จนได้รับรางวัลชนะเลิศของจังหวัดร้อยเอ็ด และปัจจุบันกำลังดำเนินการเตรียมเพื่อที่จะเข้าแข่งขันในระดับภาคและระดับประเทศต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” สู่ความเป็นเลิศ โดยนำหมู่บ้านก้างปลา ตำบลหนองไผ่ อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกรณีศึกษาในการทำวิจัย

วิธีการศึกษา

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการ ตำรา รายงาน แนวความคิด และบทความทางวิชาการจากวารสารต่างๆ ที่เป็นหลักการแนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ผู้ศึกษาได้การทำการศึกษาวิจัยจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็น เป็นสุข ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง 4 กลุ่มคือ 1) กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการหมู่บ้านจำนวน 10 คน 2) กลุ่มตัวแทนชาวบ้านที่ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 8 คน 3) กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 3 คน และ 4) กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดบ้านก้างปลา

สภาพพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” บ้านก้างปลา

ด้านการลดรายจ่าย ครัวเรือนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านมีการปลูกพืชผักสวนครัวอย่างเดียวมกที่สุด ประเภทผักสวนครัวที่ปลูก ได้แก่ ขิง ข่า ตะไคร้ มะกูด กะเพรา พริก มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ สุกร วัว จำนวนพื้นที่ปลูก/เลี้ยง มีพื้นที่ต่ำกว่า 1 งานมีมากที่สุด

กรณีปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์นั้นในแต่ละเดือนสามารถครายจ่ายในการซื้อผัก/เนื้อเพื่อการบริโภคประมาณ 1,000 บาท ต่อเดือน และสามารถครายจ่ายคิดเป็นเงินประมาณ 1,000 บาทต่อเดือน ครัวเรือนปลูกคอบายมุข มีคนในครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับอบายมุข ได้แก่ สิบบุหรี คีมสุรา ไม่มีข้อมูลการเล่นการพนัน จำนวนเงินที่ใช้ในการซื้อบุหรี สุรา ต่อเดือน เป็นเงินประมาณ 1,000 บาท

ด้านการเพิ่มรายได้ อาชีพหลักของครัวเรือนส่วนใหญ่คือ ทำการเกษตร ได้แก่ การปลูกข้าว รองลงมาคือ อาชีพรับจ้างในเขตเมืองร้อยเอ็ด ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเสริมด้วยการปลูกพืชทองหลังฤดูกาลทำนา มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 3,000 บาท ขึ้นไป

ด้านการประหยัด ภายในชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ และครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน มีจำนวนเงินสะสมทั้งหมด 350,000 บาท

ด้านการเรียนรู้ คนในครัวเรือนมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน โดยได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากผู้นำหมู่บ้านคือ กำนัน ซึ่งเป็นกำลังหลักสำคัญในการขับเคลื่อนผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน รวมทั้งการได้รับการฝึกอบรมกับหน่วยงานต่างๆ ส่วนความคิดของครัวเรือนคิดว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ ขยายโอกาส ประหยัดคอดออม

ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ครัวเรือนมีการใช้วัสดุคิบัในการประกอบอาชีพที่ไม่เป็นอันตรายต่อคน สัตว์ และสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ การใช้สารจับใบไล่แมลง โดยใช้ผสมสารเคมีฉีดพ่นไล่ผัก ต้นไม้ ทำให้พืชผักเจริญเติบโต ไม่แมลงศัตรูพืชและไม่เป็นอันตรายต่อคน สัตว์ และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีการปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ ในวันที่ 12 สิงหาคม ของทุกปี

ด้านการเอื้ออารี ชุมชนมีความรู้รักสามัคคี พบว่ามีการประชุมทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง การประชุมจะมีชาวบ้านเข้าร่วมประชุมมากกว่าร้อยละ 65 ผู้นำการประชุมคือ กำนัน ส่วนเรื่องที่ประชุมมีการวางแผนร่วมกันทำ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่และมีข้อสรุปร่วมกัน กิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันทำ ได้แก่ การประชุมงานบุญประเพณีของหมู่บ้าน รายงานผลการดำเนินของกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน

ประกาศข่าวสารจากทางราชการ เป็นต้น จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง มีจำนวนมากกว่า 10 คน ขึ้นไป

ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรค ของการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” บ้านก้างปลา ตำบลหนองไผ่ อำเภอรวยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยสรุปผลเป็นรายด้านดังนี้

ด้านการลดรายจ่าย พบปัญหาในการปลูกพืชผักสวนครัวเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ต้นทุนในการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ไม่เพียงพอมีขนาดพื้นที่ปลูกพืชที่จำกัด มีชาวบ้านบางส่วนเห็นว่าการปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ เป็นเรื่องที่ยู่ยากกว่าไปหาซื้อที่ตลาด

ด้านการเพิ่มรายได้ ปัญหาในการประกอบอาชีพเสริม โดยเฉพาะการปลูกพืชทองหลังฤดูการทํานา คือ ประสบปัญหาในเรื่องพันธ์และประสิทธิภาพในการผลิตให้ผลผลิตน้อยและราคาจำหน่ายตกลงไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

ด้านการประหยัด ปัญหาที่พบมากที่สุดในการออมคือ บางครัวเรือนไม่มีเงินเหลือออมซึ่งเป็นส่วนน้อย ไม่มีการจัดสรรเงินเป็นสัดส่วนสำหรับการใช้จ่ายในครัวเรือน ส่วนปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์คือ ความต้องการในการกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพมีเป็นจำนวนมากกว่าจำนวนเงินที่ออม

ด้านการเรียนรู้ พบปัญหาในการสืบทอดและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านก้างปลา คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจที่จะเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ และมีบางครัวเรือนยังไม่ค่อยเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ พบปัญหาเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ภายในหมู่บ้านนำอยู่และเพื่ออนุรักษ์คือ เด็ก เยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญและไม่เข้าร่วมในการกิจกรรมการปลูกและการอนุรักษ์ รวมทั้งไม่มีพื้นที่สาธารณะปลูกต้นไม้เพิ่ม

ด้านการเอื้ออารี พบปัญหาคือ บางครัวเรือนที่เป็นส่วนน้อยยังไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม ติตการกิจงานประจำ ส่วนผู้ที่เข้าร่วมประชุม ไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ตลอดจนไม่มีการติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการที่ได้ดำเนินผ่านมาแล้ว

ผลจากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จ ต่อการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” บ้านก้างปลา ตำบลหนองไผ่ อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

1. กลุ่มปัจจัยทุนทางสังคม ทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ บทบาทผู้นำในหมู่บ้านก้างปลา ซึ่งนำโดย นายสมชาย อันทะไชย เป็นผู้นำโดยตำแหน่งที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนที่สามารถทำงานร่วมกับประชาชนได้โดยอาศัยหลักการปกครองแบบพี่น้อง ญาติมิตร การตัดสินใจในการดำเนินงานของหมู่บ้านต้องผ่านกระบวนการประชาคมเพื่อให้สมาชิกในหมู่บ้านมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และที่สำคัญก้านันสมชาย อันทะไชย ได้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแบบอย่างให้แก่ชาวบ้าน โดยมีการปฏิบัติตนและครอบครัวให้อยู่อย่างพอเพียง ไม่เดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น เมื่อพื้นฐานครอบครัวมีความอบอุ่นแล้วจึงสามารถเป็นแกนนำที่จะผสานทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำธรรมชาติและคณะกรรมการหมู่บ้านที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านประสบผลสำเร็จจนได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ชนะเลิศในระดับจังหวัด

ทุนทางสังคมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่ไว้วางใจกันมานานตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำให้การขอความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นไปอย่างเต็มใจและอีกประการหนึ่งคือ การหมั่นศึกษาเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นอย่างสม่ำเสมอ การเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้ศึกษาดูงานเพื่อให้แนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง

ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ได้แก่ การจักสาน การแปรรูปอาหาร การทำพิธีต่าง ๆ ซึ่งเป็นสื่อเชื่อมโยงในการสร้างความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกัน

ปัจจัยด้านศาสนา เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากหลักศาสนาทำให้คนเรานำมาดำเนินชีวิตตามกรอบคุณธรรม ซึ่งชาวบ้านก้างปลาให้ความสำคัญกับหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า และการจรจร โลงพระพุทธรูปศาสนา ไม่ว่าจะ เป็นศาสนพิธี การก่อสร้างศาสนสถาน และความศรัทธาที่มีต่อเจ้าอาวาส

2. กลุ่มปัจจัยการรวมกลุ่มและชุมชนเข้มแข็ง

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มและหมู่บ้านก้างปลา คือมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ทุกวันที่ 10 ของเดือน ซึ่งในการประชุมแต่ละครั้งผู้แทนครัวเรือน

จะมาประชุมกันมากกว่าร้อยละ 60 หรือบางเดือนอาจมีการเรียกประชุมเพิ่มได้ หากมีเรื่องเร่งด่วนที่ต้องการแนวทางร่วมกัน และขอมติในที่ประชุมผู้นำจะใช้เวทีประชาคมเป็นหลักในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้าน อีกทั้งหมู่บ้านยังมีแผนชุมชนที่เกิดจากการระดมความคิดของผู้นำและสมาชิกในหมู่บ้านเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานตามแผนการ และมีกระบวนการจัดการแผนการเรียนรู้ของชาวบ้านก้างปลาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จากการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาของชุมชน การศึกษาทดลอง ปฏิบัติโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้ถ่ายทอดแบ่งปันความรู้หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น เช่น การปลูกฟักทองที่ให้ผลผลิตสูง ส่วนศูนย์กลางที่เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ บ้านกำนันสมชาย อันทะไชย

นอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว ยังมีปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อกระบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านอีก ได้แก่ การมีนโยบายสนับสนุนจากรัฐบาล เช่น โครงการต่าง ๆ ที่รัฐจัดสรรให้ เช่น กองทุนหมู่บ้าน โครงการ SML การสร้างวิถีประชาธิปไตยในครอบครัว การมีต้นแบบแห่งการเรียนรู้ การมีบทเรียนจากวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถนำมาสนับสนุนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ในทุกระดับ

ข้อเสนอแนะ

จากบทเรียนที่ได้รับผลการพัฒนาตามแนวทางตะวันตก ทำให้หมู่บ้านก้างปลาเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน จนได้แนวทางการพัฒนามาเป็นการพัฒนาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจากผลการศึกษการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” สู่ความเป็นเลิศ กรณีศึกษาหมู่บ้านก้างปลา ตำบลหนองไผ่ อำเภอรวยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด นั้น มีข้อเสนอแนะ เพื่อที่จะให้ชุมชนอื่นนำไปเป็นแบบอย่าง และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

1. ผู้นำชุมชนต้องศึกษาให้เข้าใจในความหมายและการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา เข้าร่วมการอบรมสัมมนา หรือทัศนศึกษาดูงานในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ หรือศูนย์ศึกษาพัฒนาตามโครงการพระราชดำริต้องรู้จักการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับ

ลักษณะของชุมชนตนเอง โดยพิจารณาตามศักยภาพของชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว ต้องไม่ยึดติดกับเอกสารหรือตำราแต่เน้นการประยุกต์ใช้จริง ต้องลงมือปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงกับตนเองก่อนแล้วค่อยนำไปสอนหรือแนะนำให้กับผู้อื่นหรือชาวบ้าน และต้องหาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถให้ความรู้และถ่ายทอดเทคนิคในการดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่หรือนอกพื้นที่

2. เพื่อให้ประชาชนสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต โดยนำมาประยุกต์ใช้กับตนเองทั้งในชีวิตประจำวันและการดำเนินชีวิตต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นต้องรู้จักเก็บออมเพื่อไว้เป็นทุนและเป็นค่าใช้จ่ายในอนาคต หมั่นศึกษาหาความรู้ ติดตามข่าวสาร เพื่อให้ก้าวทัน โลก ประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต ขยันและอดทน ลด ละ เลิก อบายมุข และหมั่นทำความดี ละเว้นการช่วยทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ไม่ตามกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมตามโลกตะวันตก ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาตามเหตุและผล คิดอย่างรอบครอบ รู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่หยุดนิ่งที่หาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์

3. ส่วนราชการหรือหน่วยงานต่างๆ ในส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นควรให้การส่งเสริมสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยให้คำปรึกษาแนะนำไม่เข้าไปก้าวก่ายหรือสั่งการ เพื่อให้ประชาชนสามารถวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหาและความต้องการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเกิดความยั่งยืนต่อไป ควรให้การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านวิชาการแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน โครงการในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เป็นพี่เลี้ยงให้ชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในชุมชน ต้องมั่นใจและไว้วางใจชุมชน โดยเชื่อว่าชุมชนมีความสามารถจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ ส่วนราชการต้องไม่ชี้แนะหรือสั่งการในการดำเนิน โครงการของชุมชน ต้องเป็นโครงการที่เป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2550). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับสังคม**
เป็นสังคมที่ดีงามและอยู่เย็นสุขร่วมกัน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุษากการพิมพ์.

- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (2550). ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. www.sufficiencyeconomy.org วันที่ 10 มีนาคม 2550.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด. (2549). การศึกษาการแก่งจนอย่างคนพอเพียง ภายใต้โครงการปฏิบัติการแก่งจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. สำนักพัฒนาชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด กรมการพัฒนาชุมชน.
- สุจิตรา ม้าทอง. (2550). ภาวะผู้นำและการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลท่าจีน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช. ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุนทร กุลวัฒน์วรพงษ์. (2544). ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง-ทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- สุภาพร สายสุด. (2550). คุณภาพชีวิตกับการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น. ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.